

İsrail-Filistin Savaşı: Nobel Barış Ödüllü Bir Coğrafyada Savaşın Ekonomisi, Ekonominin Savaşı

DOÇ. DR. HAKAN USLU
Samsun Üniversitesi

Barış için ödüllendirilen bir coğrafyada, 2023 yılının Ekim ayında yeniden alevlenen İsrail-Filistin Savaşı sadece siyasi ya da askerî bir çatışma değil aynı zamanda insanlığın ekonomik ve vicdani bir sınavı hâline gelmiştir.

Son beş yıl, küresel sistemin peş peşe krizlerle sarsıldığı bir dönemdi. 2019'da ABD-Çin ticaret savaşıyla başlayan küresel gerilim ve 2020'de tüm dünyaya yayılan pandemi ekonomik dengeleri altüst etti. Ardından gelen Rusya-Ukrayna Savaşı ise enerji ve gıda piyasalarını derinden etkiledi. Bu zincirin son halkasında, Ortadoğu'da yaşanan İsrail-Filistin Savaşı hem bölgesel hem de küresel ekonomiyi derinden etkilemektedir. Bu savaşın taraflarının geçmişte Nobel barış ödülüne layık görülmesi ise bugün yaşanan trajediyi daha da acı bir ironiye dönüştürmektedir. Barış için ödüllendirilen bir coğrafyada, 2023 yılının Ekim ayında yeniden alevlenen İsrail-Filistin Savaşı sadece siya-

si ya da askerî bir çatışma değil aynı zamanda insanlığın ekonomik ve vicdani bir sınavı hâline gelmiştir. Bu ödülün gölgesinde, Gazze'de yaşananlar, insanlık vicdanını derinden yaralamaktadır. Savaşın başlangıcından bu yana binlerce çocuğun ve kadının hayatını kaybetmesi, yıkılan binalar ve zaten savaş öncesinde dahi halkının üçte ikisinin açlık sınırında yaşadığı Gazze'deki dram, küresel dikkatin acilen bu insani krize çevrilmesi gerektiğini göstermektedir. Daha da vahimi, Birleşmiş Milletler Komisyonunun Eylül 2025'te yayımladığı raporda belirtildiği üzere, İsrail'in Gazze Şeridi'nde SOYKIRIM eylemlerini gerçekleştirmiş olması, bu çatışmanın ekonomik sonuçlarını analiz ederken bile öncelikle bir

insanlık dramı olduğunu aklımızdan çıkarmamamız gerektiğini hatırlatmaktadır. Gazze de yaşanan yıkımın sadece insani boyutu değil, ekonomik maliyeti de hesaplanamayacak kadar büyüktür. Fakat birçok açıdan öncelikle bölge ekonomilerini ve küresel piyasaları derinden etkileyen bu yıkımı bazı önemli ekonomik göstergeler üzerinden incelemek savaşın insani, politik ve küresel sistem üzerindeki kalıcı, uzun vadeli ve görünmeyen sonuçlarını çözümlemeye yardımcı olacaktır. Bu nedenle bu makale savaşın enerji fiyatları, gelir, enflasyon, turizm, tedarik zincirindeki bozulma gibi ekonomik göstergeler üzerindeki etkilerini makro perspektiften incelemektedir.

Savaşın Enerji Piyasaları ve Ticarete Etkisi

Ortadoğu, küresel enerji arzı için hayati bir merkezdir. Dünya Enerji İstatistikleri İnceleme Merkezi verilerine göre 2024 yılında bölgede 1,4 milyar ton (yaklaşık 30 milyon varil) petrol üretilmiştir ki bu dünya üretiminin yaklaşık yüzde 31'ine tekabül etmektedir. Enerji rezervleri açısından bakıldığında da dünya kaynaklarının yüzde 45'inden fazlasına Ortadoğu ev sahipliği yapmaktadır. Dolayısıyla bu coğrafyadaki her türlü jeopolitik istikrarsızlık, küresel enerji fiyatlarını anında etkileme potansiyeli taşır. 7 Ekim 2023'teki Hamas saldırılarının hemen ardından, petrol varil fiyatları hızla 90 doların üzerine çıkmış ve Avrupa doğal gaz fiyatları bir anda tarihi bir artış yaşamıştır. Her ne kadar piyasalar başlangıçtaki bu şoku çabuk atlatıp Brent petrolü aynı yılın sonunda 75 dolara geriletse de 2024 başında İran ile İsrail arasında tırmanan gerginlikler fiyatları yeniden yukarı çekmiştir. Özellikle ABD güçlerinin İran'ın ana nükleer tesislerine saldırmasıyla yaşanan kısa süreli büyük sıçrama, bölgedeki bir gerilimin ne denli hızlı ve büyük bir fiyat artışına neden olabileceğinin somut bir göstergesi olmuştur. Burada politika yapıcılarının anlaması gereken kilit nokta şudur: Petrol ve enerji fiyatlarındaki bu artışlar, küresel çapta enflasyonu tetikleyen en önemli unsurlardan biri hâlidir. Çünkü yükselen enerji maliyetleri doğrudan üretim maliyetlerini artırır ve tedarik zincirinin her aşamasını olumsuz etkileyerek tüketiciye yansıyan fiyat artışlarını hızlandırır. Zaten pandemi sonrası

Enerji rezervleri açısından bakıldığında da dünya kaynaklarının yüzde 45'inden fazlasına Ortadoğu ev sahipliği yapmaktadır. Dolayısıyla bu coğrafyadaki her türlü jeopolitik istikrarsızlık, küresel enerji fiyatlarını anında etkileme potansiyeli taşır.

toparlanmaya çalışan küresel ekonomi, son 2 yıldır yaşanan savaş ile bu enflasyon baskısıyla da mücadele etmek zorunda kalmıştır.

Gazze Savaşının Ekonomik Yanımları

Savaşın doğrudan ekonomik etkilerinden biri hiç kuşkusuz büyüme oranlarındaki düşüş ve dış ticaretteki gerileme olmuştur. İsrail ekonomisi 2024'te neredeyse durma noktasına geldi. Ülkenin GSYH artışı yüzde 0,3 civarına geriledi. Filistin tarafında ise resmi istatistik bulmak zor ama bazı tahminlere göre GSYH yüzde 25 oranında daraldı. Dünya Bankası verilerine göre Filistin'de millî gelir 2023 yılında yaklaşık 18 milyar dolar iken 2024 yılında tahmini millî gelir 13 milyar dolar civarına gerilemiştir (kişi başı gelir yaklaşık 5.300 dolardan 3.800 dolara gerilemiştir). Çatışma, İsrail'in bölge ülkeleriyle olan dış ticaretini de kökten değiştirmiştir. 2024 yılında İsrail'in dünya geneline yaptığı ihracat 15 milyar dolar civarında sabit seyrederken Ortadoğu ülkelerine yaptığı ihracat yüzde 60 oranında azalarak 647 milyon dolardan 255 milyon dolara düşmüştür. Benzer şekilde, Ortadoğu ülkelerinden yapılan ithalat yüzde 40 oranında azalmıştır. Bu düşüş, bölge ülkelerinin İsrail'e karşı uyguladığı ticari tepkinin bir sonucudur. Bu duruma Türkiye de önemli bir örnek teşkil etmektedir. 2023'ün 3. çeyreğinde Türkiye'nin İsrail'e ihracatı 1,4 milyar dolar iken bu miktar 2024'ün ilk çeyreğinde 1,2 milyar dolara gerilemiş ve 2024'ün

3. çeyreği itibarıyla Türkiye'den İsrail'e mal satışı neredeyse tamamen durdurulmuştur. 2025 yılında ise birçok Ortadoğu ülkesinin İsrail'le olan dış ticareti neredeyse sıfırlanmıştır. Bu tablo, jeopolitik krizlerin kısa sürede ticari ilişkileri ne denli radikal bir şekilde değiştirebildiğini, bölgesel ticaret ağlarının çözülmeye başladığını, ülkelerin politik pozisyonlarını ekonomik ilişkilerin önüne koyduğunu göstermektedir.

Gazze'deki savaşın etkileri sadece yerel ticaretle sınırlı kalmamıştır. Savaşın yayılma riski, küresel tedarik zincirleri üzerinde de ciddi baskı yaratmıştır. Özellikle savaşın Mısır'a sıçrama tehlikesi, Afrika ve Avrupa ülkelerine Çin'den gelen mal trafiğinin ana damarı olan Süveyş Kanalı'nı riske atmıştır. Ayrıca İran ile savaş ihtimali, dünya toplam ürün tedarikinin yüzde 20'sinin yapıldığı kritik bir geçiş noktası olan Hürmüz Boğazı'nı tehlikeye atmıştır. Bu alandaki veriler, bu gerilimlerin küresel tedarik zinciri baskısını artırdığını açıkça göstermektedir. Bu bozulmalar, nakliye maliyetlerini yükselterek ve teslimat sürelerini uzatarak nihayetinde yine ülkelerdeki enflasyon oranlarını yukarı çekmiştir.

Yatırımların ertelenmesi de savaşın önemli bir yan etkisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Artan belirsizlik ve riskler nedeniyle, birçok girişimci ve şirket, yeni yatırımlarını ertelemek zorunda kalmıştır. Yatırımlara yönelik veriler de bölgedeki ekonomik aktivitenin yavaşladığını ve yatırım iştahının azaldığını göstermektedir. Üreticiler, savaşın ne kadar süreceğini öngöremedikleri için bu bölgedeki sermaye harcamalarını minimuma indirmiştir. Öte yandan, çatışmaların ekonomik sonuçlarına dair beklentiler ve risk algısı, İsrail'in kredi notunu bile etkilemiştir. 2024 yılında ülkenin kredi notu, savaşın maliyetleri nedeniyle ilk kez düşürülmüştür. Sırasıyla Moody's, S&P ve Fitch, ülkenin notunu düşürerek yatırım yapılabilirlik statüsünün bile tehlikeye girmesi olasılığını gündeme getirmiştir. Çatışmanın en şiddetli döneminde, kredi temerrüt swap (CDS) piyasalarında İsrail devlet borcunun çöp kategorisine düşürülme olasılığı bile fiyatlanmıştır. "İlginc" bir karşıtlık olarak savaş endüstrisi bu durumdan kârlı çıkmıştır. Rusya'nın Ukrayna'yı işgaliyle başlayan savunma hissele-

rindeki yükseliş, Gazze'deki çatışmanın büyümesiyle keskin bir artış göstermiş ve Hamas saldırısından bu yana dünyanın büyük silah üreticilerinin hisseleri yüzde 120'den fazla değer kazanmıştır. Bu durum jeopolitik riskin bazı sektörler için finansal bir kazanç alanı yarattığını çarpıcı bir şekilde göstermektedir. Ancak jeopolitik belirsizlik arttığında yatırımcıların ilk reflekslerinden biri, güvenli liman varlıklarına yönelmektir. Bu çatışma da bu kuralı doğrulamıştır. Hamas saldırılarının hemen ardından altın, güvenli liman olarak yaklaşık yüzde 3 değer kazanmış ve altı ayın en büyük haftalık artışını kaydetmiştir. Bu hareket, altın fiyatlarında dikkat çekici bir yükselişin başlangıcı olmuş ve altın fiyatları ilk kez 4.000 dolar/troy ons seviyesini aşmıştır. Savaşın belirsizliği, yatırımcıları hisse senedi gibi riskli varlıklardan uzaklaştırarak portföylerinde altına daha fazla yer ayırmaya itmiştir.

Savaşın bir diğer önemli ve gözle görülür etkisi ise bölgenin yükselen yıldızı turizm sektörü üzerinde hissedilmiştir. Ekim 2023 öncesinde Ortadoğu, lüks turizmin eş anlamlısı hâline gelmekteydi. Dubai Mall'ın 2023'te 105 milyon ziyaretçiyle dünyanın en çok ziyaret edilen yeri olması, Suudi Arabistan'ın NEOM ve Kızıldeniz Projesi gibi devasa turizm yatırımları ve Mısır'ın vize kolaylıkları, bölgenin cazibesini artırmıştı. Hatta 2023 verilerine göre, Ortadoğu'nun turizm sektörü, pandemi öncesi seviyelere kıyasla yüzde 20 büyüyerek diğer ülkelerdeki turizm sektöründeki büyümeyi geride bırakmıştı. Ancak Ekim 2023'teki saldırılar ve bu saldırıların Lübnan, İran ve Yemen'deki Husi milisleri gibi üçüncü taraflara yayılma riski, bu coğrafyayı bölgesel bir vekalet savaşı eşiğine getirmiştir. Bu durum, turizm sektöründe ani bir düşüşe neden olmuştur. Etkiler en çok İsrail, Lübnan ve Ürdün'de hissedilse de gezginlerin tercihlerindeki değişimler daha uzak ülkelerde de iz bırakmıştır. Kutusal mekân ziyaretlerindeki (Kudüs, Kâbe, Mısır Piramitleri) azalmalar, otel doluluk oranlarındaki düşüşler ve turizm gelirlerindeki ciddi kayıplar, bölge ekonomileri için önemli bir darbe olmuştur.

Bütün bu göstergeler bir tarafa bırakıldığında aslında savaşın en ağır ekonomik faturası elbette doğrudan

Zaten pandemi sonrası toparlanmaya çalışan küresel ekonomi, son 2 yıldır yaşanan savaş ile enflasyon baskısıyla da mücadele etmek zorunda kalmıştır.

çatışan taraflara kesilmiştir. İsrail ekonomisi çatışmalar nedeniyle ciddi şekilde yavaşlamıştır. İsrail Maliye Bakanlığı, savaşın başlangıcında maliyetin yaklaşık 14 milyar şekel (3,75 milyar dolar) olacağını tahmin etse de bu rakamın katlanarak arttığı açıktır. Ülkede geçen yıl ekonomik büyüme neredeyse durma noktasına gelmiştir. Ancak ülkenin merkez bankası, 2025 yılı için yüzde 2,5 gibi daha güçlü bir büyüme beklentisi öngörmekte ve barış gerçekleşirse büyümenin yüzde 5'in üzerine çıkabileceğini belirtmektedir. Filistin ekonomisi, özellikle Gazze'deki durum felaket boyutundadır. Yıkımın büyüklüğü düşünüldüğünde, durum sadece bir istatistik olmanın ötesine geçmektedir. Hâlihazırda kısıtlı ekonomik aktivitenin olduğu Gazze'de, altyapının ve binaların tamamen yıkılması, uzun vadeli ekonomik toparlanma beklentilerini neredeyse imkânsız hale getirmiştir. Ülkenin çatışmalardan görece uzak yanı olan

Batı Şeria'daki ekonomik faaliyetler ise güvenlik önlemleri ve çatışma ortamının yarattığı belirsizlik nedeniyle durağan vaziyettedir.

Sonuç olarak 2023-2025 dönemi, dünya ekonomisinin birbirine bağlı kırılma yapısını bir kez daha net bir şekilde göstermiştir. Enerji arzı, tedarik zinciri, turizm, ticaret, yatırım ve finansal istikrar gibi küresel ekonomik göstergelerin her biri, küçük bir coğrafyada yaşanan bir savaşla sarsıldı. Bu açıdan baktığımızda İsrail-Filistin Savaşı sadece insani bir felaket değil, küresel ekonomik istikrarsızlığın yeni bir tetikleyicisi hâline gelmiştir. Enerji fiyatlarını, ticaret yollarını, yatırım güvenliğini, turizmi ve hatta altın fiyatlarını etkileyen bu savaş artık sadece bölgesel bir mesele değil küresel ekonominin nabzını tutan bir kırılma noktasıdır. Filistin'de yıkılan her bina aslında küresel ekonomilerdeki güven, istikrar ve insani değerler gibi kırılma yapıların çöküşü anlamına gelmektedir. Bu coğrafyada ise barışın Nobel'le değil, adaletle kazanılacağı günler ise hâlâ uzak gibi görünmektedir. **XX**